

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Історичний факультет

ПРОГРАМА
фахового вступного випробування (іспиту)
для вступників в аспірантуру

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий),
підготовка докторів філософії

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки
Спеціальність: 032 Історія та археологія
на основі освітнього ступеня “магістр”

Розглянуто і затверджено
на засіданні Вченої ради
історичного факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка
15.04.2024 р. (протокол № 12/2023-24)
Голова Вченої ради
_____ Руслан СІРОМСЬКИЙ

Львів – 2024

Програма фахового вступного випробування (іспиту) для вступників в аспірантуру за спеціальністю 032 “Історія та археологія”, галузь знань 03 “Гуманітарні науки”

Розробники: кандидат історичних наук, доцент Баран З. А., доктор історичних наук, професор Кашук О. Я., доктор історичних наук, професор Голубко В. Є., кандидат історичних наук, доцент Гуменний В. Л., доктор історичних наук, професор Зашкільняк Л. О., кандидат історичних наук, доцент Білас Н. М., доктор історичних наук, доцент Онищук Я. І., доктор історичних наук, професор Сілецький Р. Б., доктор історичних наук, професор Сіромський Р. Б., доктор історичних наук, професор Сухий О. М., кандидат історичних наук, доцент Щодра О. М.

Затверджено на засіданні Вченої Ради історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка 15 квітня 2024 р. Протокол № 12/2023-24

Голова Вченої ради

проф. Руслан СІРОМСЬКИЙ

“ _____ ” _____ 2024 р.

I. ПЕРЕДМОВА

Вступний іспит зі спеціальності 032 “Історія та археологія” покликаний встановити рівень знань претендентів на навчання в аспірантурі Львівського національного університету імені Івана Франка. *Мета іспиту* – визначення рівня сформованості професійних, світоглядних і громадських якостей особистості вступника в аспірантуру, а також стану їхньої готовності до науково-дослідницької роботи у сфері історії. *Завдання іспиту* – перевірка рівня опанування вступниками спеціальності “032 Історія та археологія” обсягу навчальної інформації, на підставі якої проводиться оцінювання й визначається можливість подальшого навчання в аспірантурі.

II. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка “відмінно”:

- ↪ вступник у повному обсязі володіє програмним матеріалом
- ↪ аналізує історичні події у їхньому взаємозв’язку і розвитку
- ↪ розуміє історичний процес, виявляє причинно-наслідкові зв’язки
- ↪ при відповіді окреслює історіографію і джерельну основу питання
- ↪ змістовно і логічно відповідає на поставлені запитання

Оцінка “добре”:

- ↪ вступник володіє фактичним матеріалом, але допускає окремі неістотні помилки
- ↪ висновки й узагальнення, які він зробив, не є вичерпними
- ↪ демонструє часткове знання історіографії
- ↪ відповіді на поставлені питання є неповними

Оцінка “задовільно”:

- ↪ вступник в основному володіє фактичним матеріалом, але в окремих аспектах питань припускається істотних помилок
- ↪ не в змозі самостійно робити чіткі висновки й узагальнення та пов’язати теоретичні знання з практикою
- ↪ виклад матеріалу утруднений, неповною мірою використовується категоріальний апарат історичної науки

Оцінка “незадовільно”:

- ↪ вступник не володіє матеріалом, не орієнтується в його проблематиці, при спробі викладу матеріалу припускається грубих помилок.

III. ЗМІСТОВА ЧАСТИНА

Історія як наука: методологія, джерела, історіографія, основи наукового дослідження.

Теоретико-методологічні засади історичної науки. Загальнонаукові принципи при вивченні історичного минулого. Проблема об'єктивізму в процесі історичного пізнання. Проблема правди в історії. Принцип історизму. Історичні категорії і поняття. Методологія історії. Періодизації історії людства (антропологічна, археологічна, історична). Культурні епохи європейської історії (Первісне суспільство, Античність, Середні віки, Новий час, Новітня доба).

Історичні джерела: класифікація, наукова критика. Понятійно-категоріальний апарат джерелознавства. Співвідношення понять “історичне джерело” та “історичний факт”. Виявлення, збереження та робота з історичними джерелами. Класифікація джерел. Автентичність, оригінальність, достовірність, репрезентативність історичних джерел. Основні сховища історичних джерел в Україні. Наукова критика джерел. Джерелознавчі студії в Україні.

Спеціальні історичні дисципліни (СІД). Значення СІД у вивченні історії та при роботі з історичними джерелами. Основні поняття та терміни СІД. Історія розвитку спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін у країнах Західної Європи та в Україні. Класифікація спеціальних історичних дисциплін (палеографія, дипломатика, хронологія, нумізматики, геральдика, генеалогія, сфрагістика). Особливості використання методів спеціальних історичних дисциплін у роботі з історичними джерелами. Військова історія як галузь історичної науки.

Історія історичних знань: від античності до сучасності. Міфологія. Зародження історичних уявлень і знань. Антична історіографія: тенденції розвитку та напрями. Як писали історію грецькі та римські автори. Релігійно-філософські засади середньовічної історіографії. Спроби періодизації історії. Літописна традиція Русі-України. Антропоцентризм, гуманізм і концепція часу. Історія в добу Просвітництва. Ідеї прогресу та циклічності в історії. Секуляризація науки та культури. Історична наука в системі університетської освіти. Вплив романтизму на розвиток історичної науки. Поширення ідей народності, національної самобутності, органічного розвитку. Народницький напрям в українській історіографії. Позитивізм: риси позитивістської історіографії. Інституціоналізація української національної історіографії. Пліуралізм у методології історії ХХ ст. Новітні тенденції розвитку історичного пізнання.

Основи науково-дослідної роботи студентів / Основи наукових досліджень у галузі історії. Поняття науково-дослідної роботи студентів. Основні форми науково-дослідних робіт студентів: реферат (реферування), реферат як різновид наукової праці, курсова та кваліфікаційна робота, наукова стаття, тези доповіді, наукова доповідь. Методи наукового дослідження. Загальна схема наукового дослідження. Вибір теми й етапи підготовки наукової роботи. Структура наукової роботи. Збір та опрацювання наукової літератури і джерел. Алгоритм підготовки тексту дослідження. Загальні вимоги до оформлення та захисту наукової роботи.

Археологія.

Археологія як історична наука. Перші спроби систематизації пам'яток історії. Археологічні відкриття в Європі у XVIII–XIX ст. Розвиток археологічних знань у європейських країнах на початку – другій половині XIX ст. Відкриття і дослідження давньогрецьких пам'яток культури. Найважливіші археологічні відкриття у XIX – першій половині XX ст. у Західній і Південній Азії, Північній Африці. Набуття археологічних знань в Україні у XIX – на початку XX ст. Найвидатніші археологічні дослідження на території України. Видатні українські археологи. Законодавство про охорону культурної спадщини України.

Поняття і методи археологічної науки: археологічні пам'ятки, археологічні культури, локальні групи, хронологічні етапи, етнокультурні спільності. Загальна характеристика стоянок, поселень, селищ, городищ, різних видів поховань, інших категорій пам'яток. Методи дослідження в археології. Зв'язки археології з природничими (біологією, зоологією, антропологією, геологією, фізикою) і гуманітарними (етнографією, нумізматикою, топонімікою) науками. Головні концепції в археологічній науці (теорії міграціонізму, культурних кругів, дифузійнізму).

Розробка проблеми археологічної періодизації стародавньої історії. Загальна характеристика європейського палеоліту. Палеоліт на території України: сучасні погляди та періодизація. Природні умови, спосіб життя, суспільна організація, світорозуміння і мораль первісних людей. Час і шляхи заселення території України. Основні групи палеолітичних пам'яток в Україні. Характеристика європейського мезоліту. Головні області українського мезоліту. Неоліт і його значення у житті людини. Основні етнічні спільності в неолітичну епоху на території України. Риси матеріальної культури і господарства.

Характерні риси енеолітичної доби: особливості енеолітичного періоду на території України. Основні археологічні культури мідного віку. Трипільська культура: проблема походження, хронологія, основні етапи розвитку. Основні археологічні культури бронзового віку в Україні. Загальна характеристика ранньозалізного часу. Кіммерійці, скіфи, сармати: матеріальна і духовна культура.

Давня та антична доба.

Стародавні цивілізації: природно-географічні умови розвитку, організація суспільства і влади. Стародавній Єгипет: основні етапи розвитку, релігія та культура. Стародавні держави Месопотамії (Дворіччя): Шумер та Аккад. Давній Вавилон: держава та культура. Мала Азія, Закавказзя та Східне Середземномор'я у давнину. Давня Індія: особливості державного, соціального та релігійно-культурного розвитку. Виникнення та розвиток давньокитайської держави. Давні цивілізації Середньої та Південної Америки. Внесок цивілізацій стародавнього світу в історію людства.

Антична цивілізація: періодизація історії давніх Греції та Риму, природно-географічні умови. Гомерівська Греція. Давньогрецький поліс та особливості його розвитку. Давньогрецьке суспільство. Розвиток Афінівської демократії у VII–V ст. до н. е. Грецька культура класичного періоду. Господарювання і повсякденне життя в Давній Греції. Грецька релігія та міфологія. Античні олімпійські ігри. Сім'я, освіта та виховання афінян і спартанців. Велика грецька колонізація.

Античні поліси на території України. Матеріальна й духовна культура населення античних міст Північного Причорномор'я. Піднесення Македонії. Походи Александра Македонського. Еллінізм та елліністична культура.

Виникнення Риму. Царський період в історії Риму. Республіканський період в історії Риму. Епоха ранньої Імперії: політичний розвиток, соціальний устрій та культура. Диктатура Юлія Цезаря. Виникнення і поширення християнства Пізня Римська імперія: реформи Діоклетіана та Костянтина, християнська церква в Імперії, культура. Поділ Римської імперії: причини і наслідки. Провінційно-римські культурні впливи та їхнє значення у розвитку варварського населення України другої чверті I тис. н.е.

Початок Великого переселення народів. Готи і гуни на території сучасної України. Взаємини з місцевим населенням. Падіння Західної Римської імперії. Східна Римська імперія в V–VI ст.

Давні слов'яни: перші згадки та прабатьківщина. Проблема етногенезу слов'ян в українській історіографії. Розселення та етнічна історія слов'янських народів. Суспільне, господарське життя і духовний світ давніх слов'ян. Народноназви слов'янських етносів, їхні етнографічні та локальні культурні групи. Основні риси традиційно-побутової культури слов'янських народів.

Епоха Середньовіччя.

Західна Європа на рубежі античності та середньовіччя. Періодизація середньовічної історії. Утворення “варварських королівств”. Франкська держава: етапи розвитку та розпад. Франція за перших Капетингів. Скандинавія в добу Середньовіччя. Епоха вікінгів. Англія та Шотландія до кінця XI ст. Утворення Священної Римської імперії. Арабські завоювання. Розвиток арабомусульманської культури. Перші слов'янські ранньодержавні утворення.

Середньовічна станова ієрархія. Феодалізм. Середньовічне християнство. Духовно-рицарські ордени. Хрестові походи: причини, зміст, наслідки. Виникнення та розвиток середньовічних міст. Церква та культура у V–XI ст. Церковний розкол 1054 р.: причини та наслідки.

Утворення *Київської держави (Київської Русі, Русі-України)*. Слов'яни й варяги. Легендарні перекази про ранню Київську державу. “Повість минулих літ”. Київська держава наприкінці X – у середині XIII ст. Політична влада. Хрещення Русі. Суспільний устрій та господарство. Церква й культура. Степові сусіди Русі. Русь в системі міжнародних відносин. Передумови та причини політичного дроблення Русі-України. Київське, Переяславське, Чернігівське, Галицьке і Волинське князівства в середині XII – першій половині XIII ст. Монгольське завоювання. Встановлення протекторату ханів Золотої Орди над руськими князями.

Королівство Руське (Галицько-Волинське князівство) у XIII – середині XIV ст. Роль боярства в історії князівства. Король Данило Романович (Данило Галицький). Поділ спадщини Романовичів. Галицько-Волинський літопис. Українська історіографія про князівський період української історії.

Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Польщі. Інкорпорація руських удільних князівств до складу Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського, інших держав. Утворення Кримського ханства. Суспільний устрій та культура ханства. Суспільне і церковне життя на теренах України в XIV–XV ст. Сільське господарство. Ремесла і торгівля. Міста, магдебурзьке право.

Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій. Французьке королівство в кінці XIII – першій чверті XIV ст. Франція в роки Столітньої війни. Консолідація влади в руках французьких королів. Завершення політичного об'єднання Франції наприкінці XV ст. Реформи Генріха II Плантагенета в Англії. “Велика Хартія вольностей”. Громадянські війни в Англії другої половини XIII ст. Утворення англійського парламенту. Війна Білої й Червоної троянд та її результати. Священна Римська імперія: устрій та боротьба за політичний провід між світськими і духовними володарями. Італійська політика німецьких імператорів. “Золота булла” Карла V: політичні наслідки. Занепад імперії та спроби реформ наприкінці XV ст. Італійські міста-держави Північної та Середньої Італії в XIII–XV ст. Візантійська імперія у IX–XV ст.: держава, ідеологія, культура. Крим у складі Візантійської імперії. Виникнення та розвиток Османської імперії: напрямки експансії. Народи Балкан у складі Османської імперії. Реконкіста в Іспанії: основні етапи, зміст, результати. Церква та її організації в Західній Європі. Єретичні рухи. Інквізиція. Вплив церкви на середньовічну культуру. Рицарська культура. Університети. Раннє Відродження і гуманізм в Італії.

Виникнення і розвиток середньовічних держав в Центрально-Східній Європі. Чеське Королівство. Внутрішня і зовнішня політика Карла IV. Гуситський рух: ідеологія, політика. Гуситські війни. Утворення об'єднаної Польської держави. Реформи Казимира III. Розширення території Польщі. Кревська унія. Династія Ягеллонів. Станова демократія. Велике Князівство Литовське і його розвиток до середини XVI ст. Піднесення Угорського Королівства. Друге Болгарське царство у міжнародних стосунках на Балканах у XII–XIV ст. Впливи болгарської культури на Центрально-Східну Європу. Завоювання Болгарії османами. Піднесення Сербської держави у XIII–XIV ст. Утворення Царства сербів і греків за правління Стефана Душана. Послаблення держави та її завоювання турками-османами.

Нова історія.

Поняття і періодизація Нового часу. *Великі географічні відкриття*: причини, передумови і наслідки. Завоювання Нового Світу. Зміни в європейському суспільстві: повсякденне життя. Гуманізм. Книгодрукування. Ідеологія Реформації і початок реформаційного руху. Селянська війна в Німеччині. Реформація в Швейцарії. Реформаційний рух у Франції: релігійні війни, Нантський едикт 1598 р. Генріх IV Бурбон. Нідерландська революція 1566–1609 рр.: причини та наслідки. Контрреформація у Європі. Тридцятилітня війна: етапи та наслідки. Вестфальська система міжнародних відносин. Культура бароко. Наукові відкриття.

Особливості ранньомодерної доби в українській історії. Зародження козацтва. Українське суспільство XVI ст. Утворення Речі Посполитої. Реформація на теренах України. Берестейський собор 1596 р. та їх наслідки. Соціальна структура суспільства в Україні XVI ст. Козацтво як новий соціальний стан. Реєстрове козацтво. Запорізька Січ. Козацько-селянські повстання. Господарство: цехи, торгівля, фільварки. Українська культура XVI – першої половини XVII ст. Православні братства. Кримське ханство та його вплив на історію України. Експансія Московської держави на сусідні землі.

Становлення абсолютних монархій. Громадянські війни в Англії середини XVII ст.: передумови, головні етапи та їх характеристика. Режим Реставрації та проголошення конституційної монархії в Англії. Французький абсолютизм за Людовіків XIII та XIV. Німецькі держави та Австрійська імперія в середині та другій половині XVII ст.

Держави і суспільства Центрально-Східної Європи. Річ Посполита у XVI–XVIII ст., як багатонаціональна держава. Сарматизм – ідеологія шляхетського стану. Спроби державно-політичних реформ у другій половині XVIII ст. Чотирирічний сейм, Конституція 1791 р. Поділи Речі Посполитої. Утворення багатонаціональної монархії Габсбургів. Габсбурзький абсолютизм: устрій і управління. Австро-турецькі війни XVI–XVII ст. “Військовий кордон”. Аграрні стосунки. Зародження мануфактур і підприємництва. Дубровницька республіка. Ранні ідеї слов’янського відродження. Народи Балкан у складі Османської імперії. Адміністративно-територіальний устрій. Грецькі землі під владою османів.

Національно-визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького середини XVII ст.: передумови, перебіг, результати. Сучасні наукові оцінки “козацької революції”. Держава Війська Запорозького: внутрішня і зовнішня політика. Українські землі в другій половині XVII ст.: “Руїна”. Боротьба за владу серед козацької верхівки. Поділ Гетьманщини. Запорозька Січ. Слобідська Україна: заселення й особливості розвитку. Козацька Україна в системі міжнародних відносин. Гетьманщина в часи І. Мазепи. Обмеження автономії Гетьманщини. Розпад Київської митрополії. Культура України в другій половині XVII – на початку XVIII ст. Козацькі літописи як історичне джерело. Ліквідація Гетьманщини й козацького устрою. Українські землі в складі Речі Посполитої. Соціальні конфлікти. Поділи Речі Посполитої. Освіта і культура другої половини XVIII ст. Україна в описах іноземців XVII – XVIII ст.

Ідеологія Просвітництва: тенеза та характерні особливості. Ідеї Дж. Локка, Вольтера, Ш-Л. Монтеск’є, Ж-Ж. Руссо. Філософія Е. Канта. “Філософія історії”. Вплив Просвітництва на розвиток літератури та мистецтва. Основні тенденції розвитку Франції та Англії у XVIII ст. Політика “освіченого абсолютизму”: Пруссія, Російська імперія, імперія Габсбургів (реформи Марії Терезії та Йосифа II). Брабантська революція та “революція патріотів”. Війна за незалежність північноамериканських колоній. Декларація незалежності США. Початок індустріальної (промислової) революції: причини і наслідки.

Велика Французька революція: передумови, етапи, результати. Франція в роки Консульства та Першої імперії. Країни Європи у війні з наполеонівською Францією. Віденський конгрес 1814–1815 рр. та його рішення.

“Довге” XIX ст.: суспільна модернізація та національне відродження. Романтизм. Виникнення ідеологій лібералізму, консерватизму, соціалізму та націоналізму. Початок Вікторіанської епохи в Англії. Чартизм. Революція 1830 р. у Франції. Європейські революції 1848–1849 рр. (“Весна народів” у Галичині). Об’єднання Італії. Утворення Німецької імперії. Австро-угорська угода 1867 р. “Великі реформи” 1860–70-х років в Російській імперії. Національно-визвольні рухи балканських слов’ян: 70-ті рр. XIX ст. Громадянська війна та Реконструкція у США. Основні здобутки європейської науки і художньої культури. Розвиток історичної науки в XIX – на початку XX ст.

Модернізаційні процеси у Європі: індустріалізація, демократичні реформи, розвиток парламентаризму. Зміни соціальної структури суспільств. Суспільна свідомість. Соціальні рухи та ідеології – соціалізм, анархізм. Робітничий рух і робітничі партії. Ліберальні і консервативні партії. Проблеми міжнародних відносин в Європі. “Східна криза” і війни на Балканах.

Слов’янські народи. Польське питання і національний рух наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Варшавське князівство. Повстання 1830–1831, 1848, 1863–1864 рр. Вплив польського національного руху на народи Центрально-Східної Європи. Культура польського романтизму. Пруське Королівство та його політика стосовно слов’янських народів. Німецький національний рух: ліберали і консерватори. Державна і національна політика Габсбургів. Посилення національних рухів. Чеське національне відродження. Ідея слов’янської спільності. Австрославізм. Слов’янський з’їзд у Празі. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів. “Іллірійський рух”.

Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій в другій половині XIX ст. Імперські реформи. Українське суспільство. Процеси індустріалізації. Етнонаціональні процеси. Національне питання та національні рухи. Громадівський рух 1860–1890-х рр. Формування сучасної української нації: від культурництва до створення політичних партій. Українське питання в контексті міжнародних відносин (Кримська війна). Модернізація промисловості і сільського господарства: проблеми і виклики. Трудова еміграція. Український політичний рух зламу XIX–XX ст. на Наддніпрянщині та в Галичині. Розвиток української культури у XIX – на початку XX ст. Створення і діяльність політичних партій, культурно-освітніх і військово-спортивних організацій.

Міжнародні відносини у другій половині XIX – на початку XX ст. Виникнення військово-політичних блоків: Троїстий союз та Антанта. Політична криза на Балканах. Світ напередодні “великої війни”.

Новітній час.

Перша світова війна: причини, основні етапи, перебіг бойових дій, результати. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Перебіг бойових дій на українських землях. Політика Російської імперії та

Австро-Угорщини на українських землях у 1914–1917 рр. Українці в арміях воюючих держав. Українські Січові Стрільці.

Причини та періодизація Української революції 1917–1921 рр. Діяльність Центральної Ради. Прихід до влади у Росії більшовиків: позиція УЦР. Внутрішня та зовнішня політика Центральної Ради після проголошення Української Народної Республіки. Агресія більшовицької Росії проти УНР. Кримськотатарський національний рух. Проголошення незалежності УНР: обставини та наслідки. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського. УНР за часів Директорії. Варшавська угода. ЗУНР: утворення, організація держави, зовнішня політика. Військово-політичне протистояння сусіднім державам (1919–1920 рр.). Утвердження більшовицького режиму на українських землях. Отаманщина. Холодноярська республіка. Сучасна українська історіографія про революційні події 1917–1921 рр.

Паризька мирна конференція. Версальська система мирних договорів. Утворення незалежних держав у Центрально-Східній Європі. Основні тенденції соціально-економічного розвитку країн Заходу. Повоєнні виклики. Суспільно-політичні рухи і напрями у західному світі: консерватизм, лібералізм, соціалізм, нацизм, фашизм. Політика лейбористських урядів у Великій Британії. Прихід фашистів до влади в Італії. Встановлення нацистської диктатури в Німеччині. Громадянська війна в Іспанії (1936–1939 рр.). “Новий курс” Ф. Рузвельта і його результати. Становлення тоталітарних режимів у Європі. Спроби перегляду Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних договорів. Вісь “Берлін – Рим – Токіо”. Міжнародні відносини: на шляху до ескалації. Політика “умиротворення” агресора: причини та результати. Задоволення територіальних претензій Німеччини: “аншлюс” Австрії та Мюнхенська угода. Нові явища і тенденції в розвитку культури.

Утворення і розвиток незалежних держав в Центрально-Східній Європі. Виникнення незалежних держав Балтії. Формування території і кордонів Польської Республіки. Польсько-українська і польсько-радянська війни. Східна Галичина і Західна Волинь у складі міжвоєнної Польщі. Політика польської влади: осадництво, пацифікація. Переворот 1926 р. Діяльність українських політичних партій. Суспільна роль Української Греко-Католицької Церкви. Митрополит А. Шептицький. Становлення Чехословацької Республіки. Підкарпатська Русь у складі ЧСР. Ідеологія чехословакізму. Українські землі у складі Чехословаччини: політика уряду, течії в українському середовищі. Поділ Чехословаччини. Угорщина в міжвоєнний період. Диктатура М. Горті. Проголошення незалежності Карпатської України та окупації її території Угорщиною. Розширення території Румунії. Румуно-угорські і румуно-болгарські суперечності. Політична боротьба і утвердження королівської диктатури. Становище українців у складі Румунії: політика румунізації, діяльність українських політичних партій. Болгарія в умовах післявоєнної кризи. Державний переворот 1923 р. і вересневе повстання. Державні перевороти 1934–1935 рр. Режим особистої влади Бориса III. Королівство Сербів, Хорватів, Словенців та проблема його кордонів. Державний переворот 1929 р. і проголошення Королівства Югославія. Ідеологія “югославізму”. Політична криза на початку Другої світової війни. Поділ і окупація Югославії.

Українська СРР у 1921–1928 рр.: нова економічна політика, входження Радянської України до складу СРСР, політика коренізації, національно-культурне відродження. Радянська Україна в період сталінської модернізації: індустріалізація, перші п'ятирічки, колективізація, Голодомор 1932–1933 рр. Утвердження комуністичного тоталітарного режиму: встановлення монополії більшовицької партії на владу, антиукраїнське спрямування масових політичних репресій, культурні процеси. “Розстріляне відродження”. Антирелігійні кампанії. Сучасна історіографія про радянську Україну 1920–1930-х рр.

Друга світова війна: причини, учасники, основні події. Українське питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Таємний додаток до Пакту Молотова-Ріббентропа й українські землі. Радянізація Західної України. Німецько-радянська війна: бойові дії на території України. Основні театри бойових дій. “Дивна війна”. Німецько-радянська війна. Німецький окупаційний режим. Рух Опору на українських землях. ОУН і УПА в боротьбі за самостійну Україну. Червоні партизани. Визволення України від нацистських окупантів. Капітуляція нацистської Німеччини та її союзників. Підсумки Другої світової війни: гуманітарні, політичні, матеріальні. Сучасна українська історіографія Другої світової війни.

Світ після Другої світової війни. Загострення протистояння між СРСР і країнами Заходу. Встановлення радянського панування у Центрально-Східній Європі. Німецьке питання. Початок “холодної війни”. Утворення військово-політичних блоків. Зміцнення демократії на Заході після Другої світової війни: розширення прав людини, падіння авторитарних режимів. Комуністичні експерименти в країнах Центрально-Східної Європи та їх крах. Інтеграційні процеси в Західній Європі. Рух афроамериканців США за громадянські права. Молодіжні рухи 1960-х років. Крах колоніальної системи. Прояви міжнародної напруженості (Берлінські кризи, війна в Кореї, Карибська криза, війни у В'єтнамі й Афганістані). Період “розрядки” в міжнародній політиці середини 1970-х років. Концепції держави добробуту, економіки споживання, постіндустріального (інформаційного) суспільства. Науково-технічна революція. Глобалізація. Досягнення західної освіти, науки, художньої культури.

Українська РСР у 1945–1991 роках: основні тенденції політичного та економічного розвитку. Друга світова війна в історичній пам'яті. УРСР в системі міжнародних відносин. Повоєнна репресивна політика радянського режиму: масові депортації 1944–1946 років. Радянізація західноукраїнських земель. Національно-визвольний рух у другій половині 1940-х – 1950-х роках. XX з'їзд КПРС. Десталінізація. Шістдесятництво. Вплив міжнародних процесів на ситуацію в Україні. Український дисидентський рух. Здобутки і втрати української культури. Політика русифікації. Наростання системних кризових ознак в СРСР. Чорнобильська катастрофа. “Перебудова” в Радянському Союзі й Україна. Розпад СРСР. Декларація про державний суверенітет України. “Революція на граніті” 1990 р. Здобуття Україною незалежності. Роль України в розпаді СРСР.

Державотворчі процеси в Україні. Прийняття державної символіки. Конституція України 1996 р. та зміни до неї. Становлення багатопартійності. Президентські та парламентські вибори в Україні. Міжнародне визнання.

Проблеми української економіки та пошук шляхів їх розв'язання. Приватизація засобів виробництва. Лібералізація цін. Грошова реформа 1996 р. Вступ України до Світової організації торгівлі. “Помаранчева революція”. Євромайдан та Революція Гідності 2014 р. Російська агресія супроти України: окупація Криму та частини Донбасу. Угода про асоціацію між Україною і ЄС. Повномасштабна російсько-українська війна. Українці в світі. Україна й виклики сучасності.

Етнологія.

Основні етапи розвитку української етнографії. Період нагромадження етнографічних знань (античні часи, період Київської Русі, епоха середньовіччя, XVIII – середина XX ст.). Літописні відомості, господарські описи, актові документи, фольклорні зразки, зображувальні матеріали, описові етнографічні праці. Наукові центри народознавчих студій другої чверті XIX ст.: Харків, Київ, Львів. Проблеми етнографії і фольклору у доробку І. Срезневського, А. Метлинського, М. Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша. Етнографічно-фольклористична діяльність членів “Руської трійці”. Проблеми дослідження тенденцій і напрямів етнографії українського етносу у другій половині XIX ст. Етнографічні експедиції П. Чубинського. Україна у дослідженнях польських, російських, чеських і німецьких етнографів. Етнографічна діяльність Наукового товариства імені Шевченка. Наукова етнологічна спадщина І. Франка, Ф. Вовка, В. Гнатюка, М. Зубрицького, В. Охримовича, В. Шухевича. Етнографічні дослідження в рамках ВУАН. Етнографічні центри в Україні у 1950–1980-х роках. Розвиток етнологічної науки в незалежній Україні. Основні етнографічні регіони України. Історія етнографічного музейництва в Україні.

Етнологія як історична наука. Значення терміна етнос як основного об'єкта дослідження етнології. Таксономічні рівні етносу. Предмет дослідження етнології – традиційні форми виробничої діяльності народу, домашні ремесла і промисли, знаряддя праці, господарські та житлові споруди, поселення, їжа, одяг і прикраси, сімейний і громадський побут, різні ділянки духовної культури: звичаї, обряди, вірування, народний календар, традиційні знання, пов'язані з господарською діяльністю, про довілля, людину, суспільство, способи лікування, прогнозування погоди, різні міри (метрологія), морально-етичні нормативи, основні регулятори та стабілізатори сімейних і громадських взаємин – звичаєве право, різні форми народного мистецтва, усна поетична творчість.

Рекомендована література

- Архівознавство. За ред. Я. Калакури та І. Матяш. Вид. 2-е. Київ, 2002.
- Балух В., Коцур В. Історія стародавнього Риму. Курс лекцій. Чернівці, 2005.
- Балух В., Макар Ю. Історія стародавньої Греції. Курс лекцій. Чернівці, 2005.
- Баран В.Д., Баран Я.В. Історичні витоки українського народу. Київ, 2005.
- Винокур І., Телегін Д. Археологія України. Тернопіль, 2004.
- Войтович Л., Целуйко О. Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 2. Генеалогія. Львів, 2008.
- Глушко М. Історія народної культури українців: навч. посібник. Львів, 2014.
- Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: навч. посібник. Львів, 2008.
- Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навч. посібник. Ч.1., Львів. 2006.
- Гречило А. Українська територіальна геральдика. Львів, 2010.
- Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. 2-ге вид. Київ, 2000.
- Давня історія України: В 3-х т. Київ, 1997–1998.
- Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2000.
- Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 року. Київ, 2020.
- Дюррозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів. Київ, 1995.
- Залізник Л. Первісна історія України. Київ, 1999.
- Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002.
- Заяць А. Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 1. Археографія. Львів, 2010.
- Етнографія України. Навч. посібник. За ред. проф. С. Макарчука. 2-е вид. Львів, 2004.
- Іваницька О. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945): навч. посібник. Київ, 2001.
- Іваницька О. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002): навч. посібник. Вінниця, 2002.
- Історія Візантії. Вступ до візантиністики. Навч. посібник. За ред. С. Сорочана і Л. Войтовича. Біла Церква, 2011.
- Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В. Ярового. Київ, 2001.
- Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики (XX – початок XXI ст.): навч. посібник. Київ, 2006.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник. За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
- Історія України: Посібник для вузів. За ред. Ю. Зайцева. Львів, 1996.
- Качараба С., Сіромський Р. Історія Західної Європи та Америки др. пол. XX – початку XXI ст.: практикум. Львів, 2015.
- Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918–1999. Курс лекцій. Львів, 2000.
- Кондратюк К. Новітня історія України. 1914–1945 рр. Львів, 2008.
- Кондратюк К. Українська історіографія XIX – початок XX століття: основні напрями і концепції. Львів, 2002.
- Кондратюк К., Сухий О. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914–2009 рр.). Львів, 2010.
- Крижановська О., Крижановський О. Історія середніх віків. Курс лекцій. Київ, 2004.
- Крижановський О. Історія стародавнього Сходу. Курс лекцій. Київ, 2002.
- Макарчук С. Етнічна історія України. Київ, 2008.
- Макарчук С. Історико-етнографічні райони України. Львів, 2012.
- Medium aevum: Середні віки. За ред. Л. Войтовича. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів. Львів, 2010.
- Мицик Ю., Бажан О., Власов В. Історія України. Київ, 2010.
- Мицик Л., Кузьменко Ю. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–2007): навч. посібник. Київ, 2008.
- Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (кінець XV – початок XIX ст.). Навч. посібник. За ред. З. Баран. Львів, 2015.
- Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки. 1918–1945 рр. Навч. посібник. За ред. М. Швагуляка. Львів, 2005.
- Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. – початок XXI ст.). Навч. посібник. За ред. М. М. Швагуляка. Львів, 2011 (2015).

- Орлова Т. Історія сучасного світу: навч. посібник. Київ, 2006.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016.
- Тиводар М. Етнологія. Навчальний посібник. Львів, 2004.
- Світова історія: XX століття. Енциклопедичний довідник. За ред. І. Підкови та Р. Шуста. Львів, 2008.
- Спеціальні історичні дисципліни. Довідник. Київ, 2008.
- Час народів. Історія України XIX століття: навч. посібник. О. Аркуша, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Сухий. Львів, 2016.
- Шуст Р. Нумізмати́ка. Історія грошового обігу і монетної справи в Україні. Київ, 2008.
- Щодра О. Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 3. Історична географія. Львів, 2006.
- Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII ст. Львів, 2016.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид., перероблене та розшир. Київ, 2005.